

בס"ד

משכן ההתגלות מול משכן העבודה לפרשת ויקהל פקודי

הוראה על סדרת פעולות שיהפכו את אהרו ואת בניו לכוהנים
לה':

יב וְהִקְרַבְתָּ אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצֵתָ אֹתָם בַּמַּיִם .

יג וְהִלַּבְשָׁתָ אֶת-אַהֲרֹן אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמְשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכַהֵן לִי .

יד וְאֶת-בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתָ אֹתָם כְּתָנֹת .

טו וּמְשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מְשַׁחְתָּ אֶת-אַבְיָהֶם וְכַהֵנוּ לִי וְהִיְתָה לְהִיֵּית לָהֶם מְשַׁחְתָּם לְכַהֵנֹת עוֹלָם לְדֹרֹתָם .

וּפְרִשֵׁת הַמַּסֹּרָה הַזֹּאת (מ', א-טז) מְסַיֵּימֶת בַּפְּסוּק :

טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כִּן עָשָׂה .

בהמשך באות שמונה פרשות מסורה קצרות המתארות את מעשיו של משה לשם קיום צו ה' הזה.

שבע הראשונות מסיימות באופן זהה במילים "כאשר צוה ה' את משה", ואילו השמינית מסיימת במילים (לג): "ויכל משה את המלאכה".

ובכן, מה מתואר בהן?

מתוארים בהן הקמת המשכן וסידורו על ידי משה כפי שנצטווה בחלק הראשון של ציווי ה', בפסוקים א-ח.

אך לא נאמר בהן דבר על משיחת המשכן וכליו, ולא על קידוש הכוהנים!

פירוט המעשים השונים שעשה משה בהקמת המשכן אינו מאשר אפוא את הכלל שקדם להם בפסוק טז "ויעש משה ככל אשר צוה ה' אתו כן עשה", שכן שני החלקים האחרונים של ציווי ה' - משיחת המשכן וכליו ומשיחת הכוהנים ושאר הפעולות שיש לעשות כדי לכהנם לה' - אינם מפורטים בתיאור מעשיו של משה.

ונשאלת השאלה: האם ניתן למצוא את תיאור קיומם של צווי ה' הללו במקומות אחרים בתורה?

התשובה היא שבויקרא ח' מתוארים המעשים השונים שנעשו בשבעת ימי המילואים - הימים שבהם נתמלאו ידיהם של אהרן ובניו להיעשות כוהנים.

הציווי על המעשים שיש לעשות באותם שבעת ימים נכתב בשמות כ"ט. והנה, בפסוקים י-יא באותו פרק בויקרא נאמר דבר שאין עליו ציווי בשמות כ"ט:

הציווי למשה על הקמת המשכן שמבוצע באופן חלקי
בסיום פרשת פקודי מתואר כיצד לאחר שכלתה עבודת המשכן, הביאו בני ישראל את מעשה ידיהם אל משה, ובראותו כי עשו את המלאכה **כאשר ציווה ה'**, בירך אותם (ל"ט, לב-מג).

לאחר מכן, בא ציווי ה' למשה על הקמת המשכן:
1. שמות מ'

ציווי ה' למשה על הקמת המשכן:

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר . **ב** בְּיוֹם-הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תִּקְּיִם אֶת-מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד .

אם נבחן את צו ה' המתפרט בפסוקים הבאים נראה שציווי זה כולל את שלשת החלקים הבאים:

א. מפסוק ג' ועד פסוק ח' מצווה משה להקים את המשכן ולסדר בו את כליו השונים, תוך שהוא מביא כל כלי אל מקומו ואל תכליתו בעשיית העבודה המיוחדת לו.

משה מצווה להקים את המשכן ולסדר בו את כליו השונים:

ג וְשַׁמַּתְּ שֵׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסִכַּתְּ עַל-הָאָרֶץ אֶת-הַפְּרָכֹת .

ד וְהִבַּאתְ אֶת-הַשִּׁלְחָן וְעִרְכַּתְ אֶת-עֲרֹכָו .

ה וְהִבַּאתְ אֶת-הַמִּנְבֶּה וְהַעֲלִיתְ אֶת-גִּרְתֵּיהָ .

ה וְנִתְּתָה אֶת-מִזְבַּח הַזָּהָב לְקִטְרֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת .

ו וְשַׁמַּתְ אֶת-מִסְד הַפֶּתַח לְמִשְׁכָּן .

ו וְנִתְּתָה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל-מוֹעֵד .

ז וְנִתְּתָ אֶת-הַכִּיּוֹר בֵּין-אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּתָ שֵׁם מַיִם .

ח וְשַׁמַּתְ אֶת-הַחֲצֵר סָבִיב וְנִתְּתָ אֶת-מִסְד שַׁעַר הַחֲצֵר .

ב. מפסוק ט ועד פסוק יא ממשיך הציווי על משה בהוראה למשוח את כל אלו בשמן המשחה:

משה מצווה למשוח את כל הנ"ל בשמן המשחה:

ט וְלִקְחַתְ אֶת-שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה

וּמְשַׁחְתָּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְהִיָּה קֹדֶשׁ .

י וּמְשַׁחְתָּ אֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ .

י וְהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים .

יא וּמְשַׁחְתָּ אֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כְּנֹו וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ .

פירוט הציווי על משיחת מזבח העולה והכיוור (בניגוד לשאר כלי המשכן, שלא נתפרטו) נובע מכך שהללו אינם עומדים באוהל, ועל כן אינם כלולים בציווי שבפסוק ט.

ג. מפסוק יב ועד לפסוק טו נשלם ציווי ה' למשה בהוראה על סדרת פעולות שיהפכו את אהרן ואת בניו לכוהנים לה':

2. ויקרא ח'

י וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם .
 יא וַיֵּז מִמֶּנּוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת-כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם .

ההתאמה בין פסוקים אלו לבין חלקו השני של ציווי ה' למשה במקומו (שמות מ', ט-יא) ברורה.
 (מלבד ההזאה בשמן המשחה על המזבח שבע פעמים, שעליה כתב רש"י לויקרא ח', יא: "לא ידעתי היכן נצטוו בהזאות הללו". וראה רמב"ן שם).

באותו פרק בספר ויקרא מתוארת גם הקדשת אהרן ובניו, בהתאמה לציווי שבשמות כ"ט, ומעשי ההקדשה הללו כוללים אף את קיום חלקו השלישי של ציווי ה' למשה במקומו (מ', יב-טו).

אף מפתחתה של פרשת קרבנות הנשיאים במדבר ז' ניתן ללמוד על קיומו של החלק השני של צו ה' במקומו (מ', ט-יא) על ידי משה:

3. במדבר ז'

א וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וַיִּמְשַׁח וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם .

נשאלת השאלה: מדוע לא תואר קיומו המלא של צו ה' על ידי משה בגופו של ספר שמות?

רמב"ן מתייחס להפרדה בין התיאורים השונים של קיום חלקיו של צו ה':

4. רמב"ן בביאורו למ', יח ז"ה "ויקם משה את המשכן"

ולא הזכיר בכאן משיחת המשכן וכליו [כלומר: קיום החלק השני של צו ה'] ולא משיחת אהרן ובניו [קיום החלק השלישי] וקרבת המילואים [קיום הצו בשמות כ"ט], כי לא עשה אותם עד שסיים כל ההקמה ונצטוו בהם פעם שנית (ויקרא ח', ב) 'קח את אהרן [ואת בניו אתו, ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר החטאת ואת שני האלים ואת סל המצות] כמו שמפורש בפרשת צו.

כלומר: צו ה' במקומו מהווה תכנית עבודה תלת-שלבית, ואין הכוונה שמשה יקיים את כל האמור בה ברצף אחד.
 משה הבין שעליו לקיים אך את חלקה הראשון, ולהמתין לציווי נוסף בדבר קיום חלקיה האחרים.

ציווי זה אכן בא בהמשך אותו יום שבו הקים משה את המשכן, והוא נוגע למעשים שיש לעשותם לשם קידוש הכוהנים במשך שבעת ימי המילואים.

אלא שדברי רמב"ן הללו אמנם מיישבים את אי-קיומו של החלק השלישי של צו ה', הנוגע לקידוש הכוהנים על ידי משה, אך אינם מיישבים את אי-קיומו של החלק השני - הציווי על משיחת המשכן וכליו, שעליו לא נצטוו משה בשנית בויקרא ח', ב.

אמנם בתיאור מעשיו של משה בהמשך אותו פרק (פסוקים י-יא) הוא מקיים אף זאת, בלא שנצטוו על כך.

בביאורו לויקרא ח', י משלים רמב"ן את פירושו:

5. רמב"ן בביאורו לויקרא ח', י

'ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן' - [ולהלן בפסוק יב] 'ויצק משמן המשחה על ראש אהרן' - גם זה עשה משה בסדר נכון, כי כן נצטוו במעשה השמן (שמות ל', כו-ל) 'ומשחת בו את אהל מועד... ואת אהרן ואת בניו תמשח'. על כן... משח אותם כאחד כדי שיהיה המקריב כמזומן לבוא אל המקדש לעבוד.

אלא שעדיין השאלה במקומה עומדת, כפי שמנסח אותה הרב אלחנן סמט:

6. הרב אלחנן סמט

מדוע חילקה התורה את תיאורו של קיום צו ה' על הקמת המשכן, על משיחתו ועל קידוש הכוהנים בין החומשים שמות וויקרא? מדוע לא כללה את הפרקים ח' ו-ט' שבספר ויקרא, המתארים את קיום הצו בדבר שבעת ימי המילואים והיום השמיני (והכוללים אף תיאור משיחת המשכן), בתיאור הקמת המשכן בספר שמות?

המשכן שהקים משה - משכן ארבעת התמידים

המשכן שהקים משה הוא המשכן המתואר בציווי שבפרשת תרומה:
 אוהל לארון העדות, שבו עומדים גם כלי הקודש, המוקף חצר, שבה עומד מזבח.

אולם מסביר הרב אלחנן סמט:
 המשכן המתואר בפרשת תרומה ובפרשתנו אינו משכן בלתי-מתפקד.

אדרבה: הציווי למשה על עשיית השולחן (שמות כ"ה, כג-ל) כולל אף את הציווי:

7. שמות כ"ה ל'

"ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד"

הציווי על עשיית המנורה (שמות כ"ה לא-לט) כולל אף את הציווי:

8. שמות כ"ה ל"ב

"והעלה את נרתיה והאיר אל עבר פניה"

ואף הציווי על עשיית מזבח הנחשת (כ"ז, א-ח) נשלם בציווי לעשות עליו עולת תמיד,

ואף הציווי על עשיית מזבח הקטורת (ל', א-ו) כולל בתוכו את הציווי להקטיר עליו קטורת סמים.

יתר על כן, אם נעיין נראה שבצו ה' למשה להקים את המשכן (בפרשתנו מ', ג-ח) כלולות הוראות על הבאת כל ארבעת הכלים הללו אל ייעודם על ידי עשיית העבודה הראויה לכל אחד מהם, כפי שראינו בסעיף הקודם.

ואכן, הקמת המשכן המתוארת בפרשתנו איננה העמדה טכנית של האוהל והכלים במקומם, אלא היא נעשית בהתאמה גמורה לשני הצווים של ה' שנסקרו לעיל:

ההקמה כוללת אף את הכנסת הכלים לתפקידם.

9. שמות מ' - הכנסת הכלים לתפקידם

משה נותן את השולחן במקומו (כג):

"ויערך עליו ערך לחם לפני ה' כאשר צוה ה' את משה"

שימת לחם הפנים על השולחן אינה בגדר קיום עבודתו השגרתית אלא בגדר הבאתו אל השלמתו כשולחן לחם הפנים, שכן **בלא שיהא מונח עליו לחם הפנים - אין הוא שולחן**.

לפיכך אין חלות על מעשיו אלו של משה כל ההגדרות הרגילות של 'עבודה' וכל המגבלות הכרוכות בהגדרה זו.

כך, לדוגמה, צריך לחם הפנים להיערך דווקא בשבת, כאמור במצוותו בספר ויקרא:

11. ויקרא כ"ד, ח'

"ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד".

דבר זה הביא את ראבי"ע בביאורו הארוך למי, ב לחשוב בתחילה כי:

12. ראבי"ע בביאורו הארוך למ', ב

"נראה כי ביום השבת ערך משה הלחם על השולחן, והנה ביום שישי הוקם המשכן או ביום שבת".

אולם לפי דברינו אין בכך כל צורך, ובאמת ראבי"ע ממשיך ואומר:

"אף על פי שאין זה ראייה גמורה [שמשה הקים את המשכן סמוך לשבת], כי יוכל הטוען להשיב 'ביום השבת יערכנו' - הכוונה, אחר שהוקם המשכן, וערך משה הלחם".

כלומר, כאן משה הוא העורך את הלחם, ואין הוא עושה זאת ככהו בעבודתו אלא כמי שמקים את המשכן, ואילו עבודת השולחן תחל רק 'אחר שהוקם המשכן'.

בדומה לכך אין צורך להניח שמשה העלה את נרות המנורה דווקא בערב (כמצוותה בשמות כ"ז, כא "מערב עד בקר"), ולא שהקטיר על מזבח הקטורת והעלה עולה על מזבח העולה דווקא באחד הזמנים הכתובים בשתי העבודות הללו, אלא הוא עשה את כל הפעולות הללו **מיד עם הצבת כל כלי וכלי במקומו הראוי**, כפי שעולה מפשט הפסוקים.²

ואם כך, אף המשיחה אינה מעכבת את פעולותיו של משה בארבעת הכלים הנידונים, שכן המשיחה נועדה לקדש כלים אלו **לעבודתם הקבועה**, ואילו משה פעל את פעולותיו לא במסגרת עבודה קבועה ושגרתית, אלא במסגרת השלמת מלאכתם של כלים אלו וגמר מלאכתם קודם למשיחתם ולקידושם.

משכן ארבעת התמידים

ונשאלת השאלה: מה טיבו ומה תפקידו של משכן זה, שהוקם על ידי משה בהתאמה גמורה לציווי עשייתו בפרשת תרומה?

² א. לפי זה נופלת הראייה שהביא רמב"ן (ראה הערה 9) לשיטתו, בדבר הפרדת הפעולות השונות של משה זו מזו, מתיאור העלאת העולה על המזבח. טענתו היא שמשה העלה את העולה רק לאחר גמר הקמת המשכן - כולל החצר (שתיאור הקמתה בא לאחר תיאור העלאת העולה) - שכן "אין מקריבים בלא קלעים, כי יהיו שחוטי חוץ". אלא שכלל זה נכון רק ביחס לעבודת הקרבנות הרגילה, ואינו תופס ביחס להקרבת העולה על המזבח בשעת הצבתו על ידי משה במקומו, הקרבה שנועדה להשלים את עשיית המזבח גופו. השלמה זו אינה תלויה בהקמה מוקדמת של קלעי החצר, שכן אין עניין לדנין 'שחוטי חוץ' בשעה שהמשכן עדיין אינו גמור ואיסור שחוטי חוץ לא חל עדיין.

ב. הדברים שכתבנו למעלה אינם תואמים את דברי ראבי"ע. לדעתו משה עשה כל עבודה מעבודות אלו בזמנה הראוי (מלבד עריכת השולחן, שלגביה ראבי"ע מתלבט).

הוא שם את המנורה במקומה (כה) :: **"ויעל הנרת לפני ה' כאשר צוה ה' את משה"**

הוא שם את מזבח הזהב במקומו (כז):

"ויקטר עליו קטרת סמים כאשר צוה ה' את משה"

ואף את מזבח העולה שם במקומו (כט):

"ויעל עליו את העלה ואת המנחה כאשר צוה ה' את משה".

(הערה: המילים **"כאשר צוה ה' את משה"**, החוזרות בתיאור מעשיו של משה פעם אחר פעם, מתייחסות אפוא לשני ציוויים של ה' למשה: זה שבפרשת תרומה (בתוספת לשני הנספחים השייכים לפרשת תרומה) - על עשיית המשכן וכליו, וזה שבפרשתנו - על הקמת המשכן).

רמב"ן התקשה בדבר זה שאמרנו, שמשה הקים את המשכן ואף הביא את ארבעת הכלים (השולחן, המנורה ושני המזבחות) לשמש בעבודה המיועדת להם - שהרי המשכן וכליו עדיין לא נמשחו (כפי שביאר הוא עצמו, שהמשיחה עתידה להיעשות רק לאחר ציווי נוסף של ה', שמשה המתין לו):

10. רמב"ן

והנה המשכן וכליו לא נתקדשו לעבודה אלא במשיחה, כמו שנאמר (פסוק ט) **ימשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו** [ומשמע שבלא קידוש זה אין לעבוד בהם]! על כן פירוש (כג) **ויערך עליו ערך לחם**, (כה) **ויעל הנרת** - כי עשה כן בזמנם **אחרי המשיחה**, והנה הם כטעם 'לעשות כן'. ומה שאמר גם כן למעלה [בציווי על הקמת המשכן בפסוק ד] **והבאת את השלחן וערכת את ערכו** - **יצוה שיערוך אותו אחרי המשיחה**.

אלא פירושו של רמב"ן קשה מאוד:

הן בצו ה' על הקמת המשכן והן בתיאור קיומו על ידי משה הוא מפריד בין פעולות שונות הנתונות בכתוב ברצף - את חלקן הוא מפרש כלשונן (כציווי או כתיאור עשייתו), בעוד שאת האחרות הוא מפרש כתכלית הציווי או העשייה, שזמנה מאוחר יותר.¹

רמב"ן נכנס בדוחק הזה מפני שתפס את מעשיו של משה בארבעת הכלים הללו (השולחן, המנורה והמזבחות) **כעבודה' הנעשית במסגרת שבעת ימי המילואים** (שבהם שימש משה ככהן),

וממילא הבין כי על 'עבודה' זו חלים כל תנאי העבודה הרגילים: היא חייבת להיעשות בזמנים הראויים לה ובנסיבות המאפשרות אותה, שאחת מהן היא משיחת הכלים שבהם אמורה העבודה להיעשות כדי לקדשם לעבודתם.

אולם, מסביר הרב אלחנן סמט, נראה שאין המעשים הללו של משה בעשיית המשכן מהווים **עבודה'**, אלא הם בגדר השלמת עשייתם של הכלים שבמשכן והבאתם אל **גמר מלאכתם**.

¹ א. כך יצטרך רמב"ן לפרש אף את הציוויים בפרשת תרומה: "ועשית שלחן..." וכן שאר העשיות שם - כמשמען, אך "ונתת על השלחן לחם פנים" - רק לאחר משיחתו, בשלב מאוחר יותר. וכך אף ביחס למנורה.

ב. רמב"ן רומז לראייה לפירוש, שהעבודה הכתובה בכל כלי אינה ציווי כמשמעו אלא סימון תכליתו של הכלי, מפסוק ה "ונתת את מזבח הזהב לקטרת".

ג. ראייה נוספת הוא מביא מן התיאור של העלאת העולה על ידי משה (כט) "וכן ויעל עליו את העלה ואת המנחה" - בזמנה, כי עדיין לא הקים את החצר סביב המשכן, ואין מקריבים בלא קלעים, כי יהיו שחוטי חוץ. אלא כולם בזמנם".

להמשכתה והשלמתה של ברית זו בהיוועדות ה' עם משה לצוותו אל בני ישראל (ומכאן שמו 'אוהל מועד').

הצד האנושי בברית זו, במה שנוגע למשכן שעליו מדבר ספר שמות, הוא בהתאמצות האנושית שיש בעצם עשיית המשכן, בתרומה של כל נדיב לב ובהיחלצות לבנייתו על ידי כל חכם לב.

אולם מרגע שנסתיימה עשייתו - מוכן המשכן כמות שהוא להיוועדות ה' עם משה ולהשכנת כבוד ה' בו. שהרי במשכן זה מצוי ארון העדות, ויש בו שולחן ערוך ונר דולק, וקטורת ועולה מוקרבים על מזבחותיו.

לפיכך ברגע שנסתיים המאמץ האנושי הגדול בעשיית המשכן 'מלמטה למעלה' (ודבר זה מתואר באריכות בפרשות ויקהל ופקודי, וסיומו בל"ט, לג-מג), נשלמה תכליתו זו של המשכן בכיסוי הענן את אוהל מועד ובמילוי כבוד ה' את המשכן 'מלמעלה למטה'.

עוד בטרם נמשחו המשכן וכליו לעבודות הקבועות בהם ובטרם נתקדשו הכוהנים לעבודתם, כבר השרה ה' את כבודו במשכן, והמשכן היה מוכן להיוועדות ה' עם משה כדי שיקבל את המשך המצוות לישראל. כמתואר בסיום ספר שמות.

סדר זה נרמז בפסוקי החתימה של הציווי הגדול על מלאכת המשכן: ראשית:

16. שמות כ"ט, מז

"ונעדתני שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי"

(כנאמר בסיום ספרנו "וכבוד ה' מלא את המשכן") **ורק אחר כך:**

"וקדשתי את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי"

אירוע שיתואר רק בספר ויקרא.

ומסכם הרב אלחנן סמט:

17. הרב אלחנן סמט

כל הקורא בפרשות המשכן כולן, מפרשת תרומה ועד לסיום הספר, אף שהוא מתוודע לקיומם של כוהנים במשכן ולקיומה של עבודה קבועה בו שתיעשה על ידי הכוהנים (ועל כך נדון בהמשך), אין הוא מעלה על דעתו (מלבד רמזים אחדים בפרשת תצוה) כי למשכן ישנו תפקיד גדול ומכריע נוסף על זה שתיארנו עד עתה: להיות "בית לה", מוכן להיות מקריבים בו כל הקרבנות" (הרמב"ם בראש הלכות בית הבחירה)⁴ של ישראל כולן, מוקד תמידי ובלעדי לעבודת ה' של ישראל בהבאת קרבנות ציבור וקרבנות יחיד, בין של נדבה בין של חובה.

תפקיד זה של המשכן הוא אחד הנושאים המובהקים של ספר ויקרא מראשיתו, והוא נשלם בספר במדבר.

בין חנוכת משכן ההיוועדות לחנוכת משכן העבודה

מהו יום הקמת המשכן? דבר זה מפורש הן בציווי ה' למשה בפרשתנו:

18. שמות מ', ב'

ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד

⁴ לשון הרמב"ם בראש הלכות בית הבחירה שלו, בהגדרת מצוות העשה הראשונה "לבנות מקדש". מקור המצווה שהוא מציין הוא בפסוק "ועשו לי מקדש" שבראש פרשות המשכן.

ומציע הרב אלחנן סמט להסביר, שזהו משכן שאין בו כוהנים, שכן בכל פרשת תרומה לא נזכרו אהרן ובניו כלל.

ובאמת, במשכן כזה אין צורך בכוהנים.

כדי לייסד את ארבעת 'התמידים' הקשורים בכלי המשכן - **לחם תמיד, נר תמיד, קטורת תמיד ועולת תמיד** - די היה במשה לבדו.

ואכן, מי שקורא את פרשת תרומה - פרשת הציווי על הקמת המשכן וכליו - אינו יכול להעלות על דעתו שמשכן זה חסר דבר מה ושיש צורך בכוהנים שישרתו בו.³

אלא שנשאלת השאלה, מה תפקידו של המשכן הזה, שיש בו ארון העדות, ויש בו שולחן ערוך תמיד ונר תמיד דולק וקטורת וקרבת תמידים?

תפקידו מוגדר בראש הציווי על עשייתו, בסיום פרשת הארון:

13. שמות כ"ה, כב

ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל.

לצורך היוועדות זו (הממשיכה את ההיוועדות על הר סיני) הוקם המשכן.

ולצורכה גם מוכנים כלי המשכן, לשמש ככלי תשמישו של אורח חשוב ורם המעלה, שכל פעם שיבוא להיועד עם משה (ובאמצעותו עם ישראל כולם) ימצא אוהל מוכן להיוועדות זו ובו כיסא סמלי לשיבה, שולחן ערוך ונר דולק ו'סעודה' מוכנה.

וכך כותב ר"ע ספורנו:

14. ר"ע ספורנו בפירושו לפרשת תרומה (כ"ה, כג-כה)

אחר מעשה הארון, שהיה כדמות כיסא לשכינה, כאמרו יונעדתני לך שם, ציווה על שולחן ומנורה, כמנהגם לפני השרים, כעניין השונמית באמרה (מל"ב ד', ט) 'ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה'.

כידוע, נושאו של ספר שמות - 'ספר הגלות והגאולה', כהגדרת רמב"ן בהקדמתו לספר - הוא גאולתם של ישראל ממצרים וכריתת הברית עמם על הר סיני.

עשיית המשכן והקמתו מהווים את שיאו של הספר:

15. רמב"ן בהקדמתו לספר שמות

"כשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכירתו ביניהם, אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד א-לוה עלי אוהליהם... ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו עניין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

כלומר, המשכן מנציח את הברית שנכרתה בהר סיני ומעיד עליה (ומכאן שמו 'משכן העדות'), והוא מהווה מסגרת

³ בפרשת המנורה אמנם נאמר (כ"ה, לו) "והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", ורשב"ם וחזקוני פירשו שהנושא של הפעלים הוא הכוהן. אולם הם פירשו כך על פי ידיעתם את האמור במקומות אחרים, שזהו תפקידו הקבוע של הכוהן להאיר את הנרות במנורה. הנושא בפסוק זה הוא סתמי, וניתן להבין שכוונתו ללמד שלא משה הוא זה שיהיה חייב להעלות בקביעות את הנרות במנורה, אלא יוכל להיעזר באחרים כפי הצורך. במילים אלו אין אפוא כדי לסתור את הרושם המתקבל מפרשת תרומה.

והן בתיאור קיומו של הציווי על ידי משה בהמשך :
19. שמות מ' טז-יז

ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן.
ויקם משה את המשכן, ויתן את אדניו...
ומיד בסמוך לתיאור סיום פעולותיו של משה בהקמת המשכן -
(לג) ויכל משה את המלאכה
נאמר :
(לד) ויכס הענן את אהל מועד, וכבוד ה' מלא את המשכן.

נמצא כי בראש חודש ניסן הוקם המשכן על ידי משה, ובאותו
יום עצמו שכן בו כבוד ה'. סמיכות שני האירועים הללו זה לזה
באותו יום עצמו עולה לא רק מפרשטנו, אלא היא מפורשת גם
במקום אחר בתורה :

20. במדבר ט', טו
וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת,
ויערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר.

מתי החלו אפוא שבעת ימי המילואים המתוארים בויקרא ח',
הימים שבהם נמשחו המשכן וכליו ושהם נתקדשו הכוהנים
לעבודתם?

מסתבר שדבר זה החל באותו יום עצמו, לאחר שנתכסה המשכן
בענן, והלך ונמשך בשבעת הימים הראשונים של חודש ניסן.

נמצא שהיום השמיני שלאחר אותם שבעת ימי המילואים היה
ח' בניסן.

על יום זה נאמר :

21. ויקרא ט'
(ד) כי היום ה' נראה אליכם.
ובו אכן נראה כבוד ה' אל כל העם, כנאמר :
(כד) ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת
החלבים וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם.

ואם כן נשאלת השאלה : **מה בין א' בניסן לבין ח' בו?**
ומסביר הרב אלחנן סמט :

22. הרב אלחנן סמט :
בא' בניסן נתקדש המשכן בכיסוי הענן ובכבוד ה' שמילאו,
ומאותו היום היה הדיבור אל משה מאוהל מועד מבין שני
הכרובים; אך המשכן עדיין לא שימש לעבודתם של הכוהנים
כמקריבי קרבנותיהם של ישראל. בא' בניסן הפך המשכן למשכן
ההתגלות - משכן הקשור במשה בלבד, שבו הוא יקבל מעתה
את דבר ה' 'מלמעלה למטה'; ואילו בח' בניסן הפך המשכן גם
למשכן העבודה, הקשור באהרן הכוהן, מייצגם של ישראל
המביאים אליו את קרבנותיהם 'מלמעלה למעלה'.

בשני התאריכים הללו היה גילוי שכינה הקשור במשכן, אולם
שני הגילויים הללו נבדלים מאוד זה מזה לא רק בתאריכם אלא
גם בכמה פרטים עקרוניים. הבדלים אלו נובעים מכך ששני
גילויי השכינה הללו באו לחנוך שתי פעילויות שונות במשכן, או
שמא ניתן לבטא זאת בדרך אחרת: **לחנוך תחילה את משכן**
ההתגלות, ורק אחר כך את משכן העבודה.

• **מקום גילוי השכינה - בא' בניסן :**

23. שמות מ', לד - בא' בניסן

"ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן"

מקום היוועדותו של ה' עם משה; ואילו בח' בו :

24. ויקרא ט', כד

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת
החלבים"
גילוי השכינה קשור במזבח העומד בחצר המשכן, מוקד
עבודת הקרבנות.

• **הביטוי הנגלה לעין - בא' בניסן זהו הענן השוכן על**
המשכן, שהוא כאותו הענן אשר כיסה את הר סיני בעת
שה' נגלה עליו למשה; זהו ביטוי להתגלות שנועדה
לדיבור. לעומת זאת, בח' בניסן נגלתה השכינה באש
אשר אכלה את הקרבנות שעל המזבח, ובכך נתבטא רצון
ה' בקבלת קרבנותיהם של ישראל.

• **מידת השייכות של העם אל האירוע - מילוי כבוד ה' את**
המשכן בא' בניסן אינו עניין לישראל כולם אלא למשה
בלבד - :

24. שמות מ', כה

"ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן."
לפיכך אין מתוארת בא' בניסן כל תגובה של העם.
אולם התגלות כבוד ה' לעיני העם (המצוי "אל פני אהל
מועד") בח' בניסן ביציאת אש מלפני ה' (מקודש
הקודשים) אל המזבח החיצון ובאכילתה את העולה ואת
החלבים היא אירוע הנוגע לעם, ועל כן :

25. ויקרא ט', כד

"וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם".

הסדר הזה - קדימת חנוכת משכן ההתגלות לחנוכת משכן
העבודה, כשביניהן מגשרים שבעת ימי המילואים - הוא מכוון
ומשמעותי מאוד :
עבודתם של ישראל את ה' במשכן באה **לאחר** התגלות ה' למשה
ולישראל במשכן **ומחמתה**.

הן עצם התגלות ה' למשה במשכן והן תוכנה המפורט (כפי
שנראה להלן) קודמות בזמן ובמהות לעבודתם של ישראל את
ה' בהבאת קרבנותיהם למשכן.

המשכן, כמייצג הברית שנכרתה בסיני וכממשיכה, משקף סדר
זהה של שלבי הברית :

יזמה א-לוהית, הבאה לידי ביטוי בפניית ה' לישראל ובהתגלותו
אליהם, והיענות העם ליזמה זו בנכונותם לבוא בברית ולעשות
את אשר יצווה אותם ה'.

ומסכם זאת הרב סמט :

26. הרב סמט

כהונתו של אהרן, נציגם של ישראל במשכן, נובעת מנבואתו של
משה - שליח ה' המקבל את דברו במשכן. ועל כן באותם שבעת
ימי המילואים שבהם נתקדשו אהרן ובניו להיות כוהנים לה'
שימש משה ככהונה, ורק מכוחו עברה הכהונה לאהרן ולבניו
ביום השמיני. מובן שאין לראות בשבעת ימי המילואים רק ימי
אימון ולימוד לאהרן ולבניו, אלא הם מהווים גשר מהותי בין
חנוכת משכן ההתגלות, שבו משה הוא הכוהן היחיד - הוא
המקים אותו והוא המשלימו בקיום ארבעת 'התמידים' - לבין
חנוכת משכן העבודה, שבו משמשים ככהונה אהרן ובניו;
במהלכם של שבעת הימים הללו עוברת הכהונה משה לאהרן -
משליח ה' לשלוחם של ישראל.

שאלות אלו נידונו הן בדברי חז"ל והן בדברי המפרשים הראשונים, אלא שלא ניתנו להן תשובות מספיקות על פי הפשט.⁶

אלא שבספרי לפרשת בהעלותך סח מובאת דעתו של רבי עקיבא, העומדת מול כל שאר המקורות הדנים בשאלה זו.

28. ספרי לפרשת בהעלותך

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' (במדבר ט', ו) - מי היו?

נושאי ארונו של יוסף היו - דברי רבי ישמעאל.
רבי עקיבא אומר: **מישאל ואלצפן היו** - שנטמאו לנדב ואביהוא... שחל שביעי שלהם להיות ערב פסח.

דעת רבי עקיבא היא אפוא שמישאל ואלצפן, שנטמאו לנדב ואביהוא ביום השמיני למילואים (ויקרא י', א-ה), **נטמאו בח' בניסן**, ועל כן **"לא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא"** - ב"י"ד בניסן, שהוא היום השביעי לטהרתם.

מבין מפרשי הפשט הראשונים הלך בדרך זו ראב"ע בביאורו הארוך למ', ב, שעשה זאת מתוך הסתמכות מפורשת על הברייתא שבספרי (אך בלא להזכיר את שמו של רבי עקיבא):

29. ראב"ע בביאורו הארוך למ', ב

ביום החדש הראשון - מחלוקת הוא. ויש אומרים כי יום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן... והנה מצאנו בספרי כי מישאל ואלצפן היו הטמאים לנפש אדם, והנה יום שמיני למילואים הוא שמיני לחודש. ויש כדמות ראה על זה. האחת, למה לא הזכיר הכתוב שהיה משה מקים את המשכן וסותרו. ואנה יהיה 'פתח אהל מועד' אחר שיהיה נסתר, כי כתוב (ויקרא ח', לה) 'ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה'... **והנה על דרך הפשט** 'ביום החדש הראשון' הייתה **תחילת** הקמת המשכן...

⁶ קושי נוסף שיש לציין לדעה זו מתבלט בשיטת רמב"ן שהבאנו בראש עיונו: מדוע אין מתוארת בפרשתנו משיחת הכלים וקידוש הכוהנים על ידי משה? בסעיף א לעיל הבאנו את תשובת רמב"ן, כי הקמת המשכן המתוארת בפרשתנו הייתה ביום הראשון לשבעת ימי המילואים, ומשה המתין לצו נוסף של ה', שמכוחו יתחילו להיעשות המעשים הקשורים בשבעת ימי המילואים (ובהם משיחת המשכן וקידוש הכוהנים) - צו שאכן ניתן בהמשכו של אותו יום (ויקרא ח', א-ג).

תשובה זו מסתברת מאוד על פי ההנחה ששבעת ימי המילואים החלו ביום הקמת המשכן - בראש חודש ניסן. אולם אין זו דעת רמב"ן. הוא מתאמץ לפרש את פרשתנו על פי הדעה המקובלת במדרשי חז"ל, שראש חודש ניסן היה היום השמיני למילואים. כיצד אפוא פירש שמעשי משה בהקמת המשכן נעשו ביום הראשון למילואים? והלוא צו הקמת המשכן מתייחס לאי בניסן, וכך גם קוים:

מ', טז ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן.

יז ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו...

כך הוא מבאר זאת:

על דעת רבותינו, הזכיר הכתוב שהוקם המשכן לעמוד כן באחד לחודש הראשון כאשר ציווה. ואמרו (בפסוק יז) ויקם משה את המשכן - לספר מה שעשה בהקמתו אותו מן היום הראשון שהתחיל בו, שהוא כ"ג באדר.

אולם גלוי לעין שפסוק טז "באחד לחדש הוקם המשכן" אינו אלא כלל, שהפסוקים הבאים אחריו ("ויקם משה את המשכן...") הם פרטו, וההפרדה שמפריד ביניהם רמב"ן קשה אפוא ביותר.

ועוד: לדעת רמב"ן, המילים המסיימות את תיאור מעשיו של משה (בפסוק לג) "ויכל משה את המלאכה" מתייחסות לכ"ג באדר; אולם את המילים הבאות מיד אחריהן (בפסוק לד) "ויקם הענן את אהל מועד" הוא מפרש ביחס לראש חודש ניסן: "לא היה זה רק ביום השמיני ברדת שם הכבוד" (לשונו בפירושו לפסוקים לד-לה). זהו אפוא דוחק נוסף על הקודם.

המחלוקת על זמנם של שבעת ימי המילואים

הדעה הרווחת במדרשי חז"ל (כגון ספרי לבמדבר נשא מ"ד; ספרא לפרשות צו ושמיני בכמה מקומות; סדר עולם רבה פרק ז; ברייתא שבת פז ע"ב ועוד) ובדברי המפרשים הראשונים שהלכו בעקבותיהם (כגון רש"י בפירושו לפרקים ח-י' בספר ויקרא בכמה מקומות; רמב"ן לשמות מ', ב) אינה כפי שכתבנו.

על פי הדעה המקובלת הזו, קדמו שבעת ימי המילואים להשראת השכינה במשכן המתוארת בסיום ספר שמות, ואילו היום השמיני, שבו נראה כבוד ה' אל כל העם באמצעות האש שאכלה את העולה ואת החלבים שעל המזבח, הוא אותו יום עצמו שבו שרתה שכינה במשכן כמתואר בסוף ספר שמות. נמצא ששבעת ימי המילואים החלו בכ"ג באדר, והיום השמיני חל בראש חודש ניסן.

השאלה היסודית ביותר שאותה צריכה דעה זו לפתור היא זו: הרי הציווי על הקמת המשכן נוקב בתאריך (מ', ב) - **"ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד"** - ואילו בשבעת ימי המילואים, שלפי הדעה הזאת קדמו ליום זה, מתואר המשכן כעומד על עמדו, ומשה מכהן בו ומקריב קרבנות שונים על המזבח!

על כך עונה דעה זו כי המשכן אמנם הוקם כבר בכ"ג באדר, אלא שפורק מדי יום ביומו בכל שבעת ימי המילואים, ורק ביום השמיני הוקם שלא לשם פירוק מידי באותו היום, ועל הקמה זו בא הציווי בשמות מ', ב.

אלא, שלפירוק המשכן הזה מדי יום ביומו אין כל רמז בכתוב המפרט את המעשים שנעשו באותם שבעת ימי המילואים - לא בציווי בשמות כ"ט ולא בתיאור עשייתו בויקרא ח'.⁵

יתר על כן, לא זו בלבד שאין רמז להקמת המשכן ולפירוקו בשבעת ימי המילואים, אלא שפסוקים מפורשים בויקרא ח' נראים כמתנגדים לאפשרות זו.

כך אומר משה לאהרן ולבניו ביום הראשון למילואים:

27. ויקרא ח'

לג ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלאיכם...

לה ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים.

כיצד ניתן למלא צו זה כאשר אוהל מועד מפורק - ואפילו פורק אך לזמן קצר בכל יום?

והרי ישיבה "יומם ולילה" במשך שבעת ימים, משמעה ישיבה ברציפות שאין בה הפסק.

⁵ והרי בשני המקומות הללו נידונים המעשים הנעשים בשבעת ימי המילואים בפירוט רב ביותר.

רמב"ן בפירושו למ', ב ניסה למצוא רמז בכתוב לפירוק זה של המשכן: "וכדמות ראה להם [לפירוש רבותינו] מה שכתוב (במדבר ז', א) ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, ואם לא הוריד אותו, מה טעם 'ביום כלות'! כי ביום אחד החל וכלה, והראוי שיאמר ויהי ביום הקים משה את המשכן" (דרשה זו של הפסוק בספר במדבר כבר נרמזה בספרי צוין בהערה 16). אולם ראייתו אינה מובנת: הלשון שבספר במדבר מכוונת לכתוב בשמות מ', לג עם סיום הקמת משה את המשכן: **"ויכל משה את המלאכה"** - והמלאכה היא הקמת המשכן, ועל כך עונה הפסוק בספר במדבר - "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן".

ואם כך, יש בזאת לכאורה כדי להפריד את הבחנתנו בין 'משכן' ההתגלות' שבו עוסק ספר שמות לבין משכן עבודתם של הכהנים שבו עוסק ספר ויקרא.

אלא שאם נבחן את תפקידם של הכהנים במשכן כפי שהוא מתואר בספר שמות, נראה שאין הם מצווים בספרנו על הקרבת קרבנותיהם של ישראל, אלא כפי שניתן לראות הן מפתיחתה והן בחתימתה של פרשת תצוה: **תפקידם של הכהנים הוא לעשות את עבודת התמיד בארבעת הכלים שבמשכן.**

כלומר, אמנם המשכן שהקים משה (כמצוותו בפרשת תרומה, הכולל את ארבעת התמידים שעשאו משה כחלק מהשלמת הכלים שבמשכן), ראוי הוא להיוועדות ה' עם משה כמות שהוא, אף כשאין בו עדיין כהנים ובטרם נתקדשו המשכן וכליו לעבודתם הקבועה.

אולם היוועדות זו אינה מעשה חד-פעמי, אלא היא עתידה לחזור פעמים רבות ובמשך זמן רב.

ההיוועדות הזאת, שהיא אפשרית כל הזמן, צריכה להיות מלווה באוהל שכליו מוכנים תמיד לקבל את פניו של ה' הנועד עם משה.

את התפקיד הזה, לשמור על התמידים של ארבעת התמידים במשכן, הטיל ה' על אהרן ועל בניו.

זהו גם עניינה של הפרשה הקצרה המקדימה את פרשת תצוה: **35. שמות כ"ז כ-כא**

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלת נר תמיד. באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה', חקת עלם לדרתם מאת בני ישראל.

כלומר בראש פרשת תצוה כי יש לאהרן ולבניו במשכן תפקיד מיוחד לבצע עבודות מסוימות.

גם בנספח הראשון לציווי עשיית המשכן - בציווי על עשיית מזבח הקטורת ועל עבודתו - מפורש הדבר שאף עבודת התמיד הזו מוטלת על אהרן, והיא קשורה להטבת הנרות על ידו בבוקר ולהעלאתם על ידו בין הערביים.

לסיכום, מסגרת זו של פרשת תצוה - נר התמיד בראשה וקטורת התמיד בחתימתה - יוצרת הגדרה ברורה של תפקיד הכהנים במשכן:

הם האחראים לארבע עבודות התמיד שבמשכן, ומן השתיים המפורשות יש ללמוד גם על השתיים שבהן לא נתפרש הדבר (לחם הפנים, וקרבת התמיד). ומסכם הרב אלחנן סמט:

36. הרב אלחנן סמט

נמצא שתפקידם של הכהנים בספר שמות קשור קשר אמיץ לתפקידו של המשכן בספר זה כמשכן ההתגלות: בקיום עבודות התמיד המוטלות עליהם מתאפשרת ההיוועדות בין ה' למשה באוהל מועד בכל עת.

וביום הזה משח משה את המשכן ואת כל כליו... ונקלה העדה פתח אוהל מועד ורחצו אהרן ובניו במים... **ככה עשה שבעת ימי המילואים.**

תפקידם של הכהנים במשכן ההיוועדות

בהבחנה שעשינו בין 'משכן ההתגלות', שבו נועד ה' עם משה ושעליו מצווה ספר שמות, לבין 'משכן העבודה', שבו עובדים הכהנים את ה' בהבאת קרבנותיהם של ישראל ושעליו מצווה ספר ויקרא, התעלמנו עד עתה מקושיא רצינית והיא: שאין זה נכון שספר שמות מצווה על משכן ללא כהנים.

אמנם בפרשת תרומה - בציווי על עשיית המשכן וכליו - לא נזכרו הכהנים כלל, אולם בפרשת תצוה, שהיא המשכו של אותו הציווי, הכהנים הם העיקר.

שני חלקים גדולים בפרשה זו: ציווי עשיית בגדי כהונה, הפותח בפסוק:

30. שמות כ"ח א

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו מתוך בני ישראל לכהן לי...

וכן הציווי על שבעת ימי המילואים (פרק כ"ט), הפותח בפסוק:

31. שמות כ"ט א

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי...

לא רק שתי החטיבות הגדולות הללו של פרשת תצוה עוסקות בכהנים, בקידושם ובתפקידם במשכן, אלא אף פתיחתה של הפרשה וחתימתה, העוסקות שתייהן בעבודה בשניים מכלי המשכן - במנורה ובמזבח הקטורת - מייעדות עבודות אלו לכהנים. בפתיחת הפרשה נאמר:

32. שמות כ"ז, כא

"באהל מועד... יערך אתו [את נר התמיד] אהרן ובניו"

ובחתימתה נאמר:

33. שמות ל', ז-ח

"והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה. ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה..."

אף בסיום ספר שמות בא הציווי על קידוש הכהנים:

34. שמות מ' יב-טו

והקרב את אהרן ואת בניו אל פתח אוהל מועד... וכהן לי. ואת בניו תקריב... וכהנו לי.

אמנם נכון הדבר שקיומם של רוב הציוויים הללו הנוגעים לכהנים אינו מתואר בספר שמות אלא בספר ויקרא, והוא מאוחר לאירועים שבהם מסתיים ספר שמות.

הציווי היחיד הנוגע לכהנים שקיומו מתואר בספר שמות הוא עשיית בגדי הכהונה, שלה מוקדש חלק ניכר מפרשת פקודי (ל"ט, א-לא).

אולם די במה שהראינו ללמד שספר שמות עוסק בהרחבה בנוכחות הכהנים במשכן ובתפקידם בו (לפחות מבחינת הציווי).